

A PLOHN GYŰJTEMÉNY

A négy nyelvű, (magyar, angol, német, francia) nyomtatott fejrészes levélpapír furcsa hivalkodó szövegével kissé mosolyt fakasztva kelt érdeklődést bennünk. „Plohn József fényképeszeti és festészeti műintézete.” Műterem helyett műintézet, és még hozzá nemcsak fotografiai, hanem festészeti is. Négy nyelvű levélpapír és műintézet Hódmezővásárhelyen önkéntelenül provinciális ízt idéz fel bennünk. Amikor azonban a levélpapírnak az alapításra vonatkozó részéhez érünk, és az alapítva szócska után azt olvassuk: 1868, tehát éppen száz évvel ezelőtt kezdte meg működését a műintézet, akkor már bizonyos érdeklődés támad bennünk. Ezzel ugyanis a magyar művelődéstörténet, a magyar fotótörténet egyik figyelmet keltő műtermévé válik, hiszen vidéki viszonylatban a múlt század második harmada még a fényképészet úttörő ideje, hőskora. A helyi ipartörténet érdekes részét képezheti a száz évvel ezelőtt elindult és 1944-ig fennállott műterem. Ez a fényképész műterem azonban korai alapításának ipartörténeti jelentőségén túl a helyi művészeti életben betöltött szerepével is beírta nevét a város történetébe.

Hódmezővásárhelyen, a mai Lenin u. 8. szám alatt levő 4 emeletes bérház helyén állt a Barta Sándorné tulajdonát képezett hosszú földszintes ház. E ház udvarának végén húzódott meg a nagy tejüveg ablakos műterem, amely hosszú időn át és szívesen adott munkahelyet és otthont, biztosított baráti légkört a Vásárhelyen élő művészeknek. A műterem tulajdonosát, Plohn József fényképész egész életre szóló barátság fűzte Kallós Edéhez, Iványi Grünwald Bélához, és mellettük igen gyakori vendége volt a műteremnek Endre Béla, a méltatlanul mellőzött, még mindig nem kellően értékelt realista művész, aki festői munkássága mellett szenvedélyes amatőr fényképészként is együtt munkálkodott Plohn Józseffel. Tornyai szintén mindennapos vendég volt az 1900-as évek elején a „műintézetben”, jónéhány fényképen látjuk együtt az alacsony mozgékony, vidám, mindig csokornyakkendővel járó Plohn Józseffel. Az itt élő és ide látogató művészek, így az eddigieken kívül Pásztor János, Rudnay Gyula, László Fülöp jól érezték magukat a bohém hangulatú műterem kedves, kedélyes atmoszférájában. A vásárhelyi művészeti élet századelejei élénk és mozgalmas korszakának megszűnésével egyre ritkábban nyitották ki művészek a műterem ajtaját, de aki megfordult Vásárhelyen, az mindig útbajtette (Kosztai József, Vén Emil) a Plohn műtermet.

Ez alkalommal azonban nem a műteremnek a művészeti életben betöltött szerepével kívánok foglalkozni, hanem Plohn József munkásságának arra a részére szeretném felhívni a figyelmet, melynek jelentősége, értéke az idő haladtával mind teljesebbé válik. Ez pedig fotodokumentációs tevékenysége, melynek során mintegy háromezer fényképfelvételt készített és amelynek több mint

fele 1635 nagyméretű, (18x24-es lemez) ma a Tornyai János Múzeum tulajdonában van. Ez a több mint másfélezer felvétel, melyet Plohn József saját feljegyzése szerint 1882-től a húszas évek közepéig készített, Hódmezővásárhely történetének, az itt élő nép életének, kultúrájának, életformájának és művészetének a magyar néprajztudomány által eddig éppen ismeretlensége folytán kellően nem értékelt gazdag forrása. A fotogyűjtemény anyagának ismeretése előtt azonban szükséges áttekintést nyújtani a műterem történetéről, és arról a fájdalmas küzdelemről is, melyet több mint egy évtizeden át folytatott Plohn József gyűjteménye egyrészének kiadatása érdekében.

A család Makóról került Vásárhelyre. Szeremlei Sámuel a Hódmezővásárhely története V. kötetének 1106 oldalán így ír róluk: „Plohn Illés (m. h. 1911) és fia József sz. 1870 fényképészek, utóbbi orsz. kiállításokon számos kitüntetést kapott, jelen munka számára is sok képet készített.” (Téved azonban Szeremlei, mert Plohn József nem 1870-ben, hanem a 4580/1943. tanácsi iratból kitűnően 1869-ben Makón született.) A hódmezővásárhelyi városi levéltárban először 1870-ben találkozunk az apa, Plohn Illés nevével. Lakosítási kérelme kerül bejegyzésre 1705-ös szám alatt az iktatókönyvbe. Az irat maga sajnos áldozatul esett az ötvenes évek túlzottan radikális selejtezésének. Következő nyom már az alig letelepedett Plohn Illés fényképész kezdeményező készségéről, agilitásáról tesz tanúbizonyságot. A Városi Tanács ugyanis 1873-ban 53-as közgyűlési szám alatt hozott határozatával 150 Ft kölcsönt engedélyez számára, a határozat szövege szerint „a bécsi világkiállításra kiállítandó fényképészeti mutatványok költségeire”. Nyilvánvalóan a város szempontjából sem volt közömbös, hogy a bécsi világkiállításon Plohn Illés helyi táj és portré felvételeivel megjelenik-e Hódmezővásárhely. Ezért is biztosította részére a kölcsönt, mégpedig egy év alatti havi 12,50 Ft-os részletekben történő visszafizetés kötelezettsége mellett. A visszafizetésre azonban egy éven belül nem került sor, mert 1874-ben erre Plohn Illés halasztást kér.¹

Ebben a kérelmében a „fényképezést iránt a lakosság részéről tanúsított közöny”-ről panaszkodik és arról hogy már-már a családját sem tudja a legszükségesebbekkel ellátni. Az idők jobbra fordulásában bízva kért a kölcsön visszafizetésére halasztást. Plohn Illés nem is hiába bízott az idők jobbrafordulásában, mert 1876-ban már műterem építés iránti kérelmét tárgyalja a városi tanács.²

A tanács részéről megnyilatkozó jóindulat ellenére is több mint egy évbe telik, amíg az építési előírásokkal kapcsolatos bonyodalmak miatt (Németh József házának szűk udvara, az épületnek a szomszédtól való 2 méteres távolsága stb.) felépül a műterem.³

Plohn Illés 1879-ben előterjesztést tesz Kossuth Lajos fényképének 500 Ft-ért való elkészítésére.⁴ A tanács nem fogadja lelkesedéssel a javaslatot, bár kifejezetten el sem utasítja, hanem megbízza a polgármestert, tájékoztódjék „jelesebb képviselőknél”, kik közül Barabás és Vastagh nevét említi a határozat, menyibe kerülne egy Kossuth arckép megfestése. A tanács végülis Vastagh György mellett döntött, és vele festette meg Kossuth öregkori egész alakos képét, mely a városi tanács dísztermében került elhelyezésre és ma is ott van.

¹ Városi Levéltár 77/1874.

² Városi Levéltár 1773/1876. t. ü.

³ Városi Levéltár 2018/1876. és 2643/1876. t. ü.

⁴ Városi Levéltár 2605/1879. t. ü.

Abb. 1. ábra. Vásárhelyi tanya

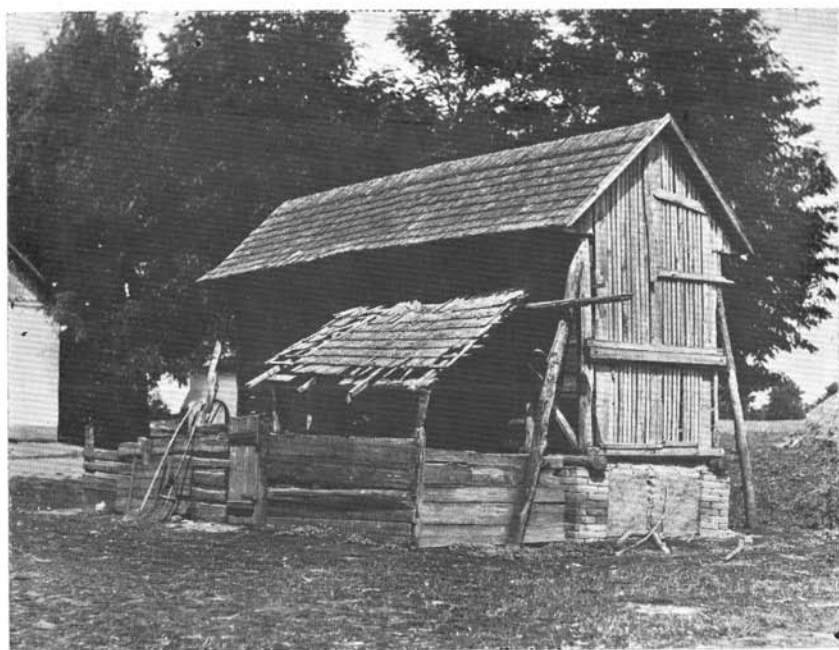

Abb. 2. ábra. Kukoricagóré és ól

Plohn Illést azonban a tanács Kossuth arcképével kapcsolatos mellőzése nem kedvetlenülíti el és 1882-ben újabb ajánlatot tesz. Ez alkalommal az összes törvényhatósági bizottsági tagok és a városi tisztikar arcképeinek elkészítésére.⁵ A közgyűlés ezt a javaslatot sem fogadja kedvezően, hanem napirendre tér felte. A várossal azonban továbbra is tartja kapcsolatát és 1887-ben a kis tiszai zsilip összeomlásáról és az ottani védelmi munkálatokról készült 2 db fényképet ajánl fel, melyet elfogad és 5 Ft-tal honorál a városi tanács.⁶

A 90-es években már kevesebbszer találkozunk Plohn Illés nevével a városi iratok között, és egyre inkább fia Plohn József veszi át katonai szolgálatból való elbocsátása után a műterem vezetését. A közöny úgy látszik lassan engedett, mert 1900-ban nagy 4,5 m hosszú 30 cm széles portálé építése iránt terjeszt elő kérelmet a Plohn cég.⁸

Ez időben már nem találkozunk a korábbihoz hasonló (törvényhatósági bizottsági tagság lefényképezése stb.) vállalkozásokkal Plohnék részéről, csak kisebb-nagyobb peres és végrehajtási ügyekkel, melyek most már kizárólag a műteremvezetést átvett Plohn Józsefet érintik.⁹

Az eltelt idő azonban mégis rendkívüli jelentős Plohn József tevékenységében, éppen vizsgálódásunk tárgya a gyűjtemény kialakulása miatt. Ebben az időben találkozunk ugyanis Plohn József Tornyai Jánossal és Kiss Lajossal. Ők adnak indítást a néprajzi fényképezés számára. Az ő lelkesedésük, a népművészet szépsége iránti szeretetük és gyűjtőszenvedélyük, mely a vásárhelyi múzeum alapítását is eredményezi,¹⁰ hat a fiatal fényképészre. Ez a kiinduló pontja annak a széles körű munkának, melynek eredményeként a megközelítően 3000 db-os lemezgyűjtemény létrejön. Néprajzi, népművészeti felvételek készítésére Tornyai és Kiss Lajos nemcsak Plohn Józsefet biztatják ebben az időben, hanem Balogh Tamás fényképészt is. Balogh Tamás is készít ilyen felvételeket, az általa készített felvételek mennyisége azonban meg sem közelíti a Plohn József által készített fotók bőségét.¹¹

Igaz ugyan, hogy Plohn József az első kollekciónyomatott ismertetőjében arról ír, hogy 1885-től 1922-ig készültek a felvételek, mégis megállapítható (részben évszámok jelzés, részben helyszín azonosítás alapján) hogy a felvételek döntő többsége a századforduló idejére esik. A túlnyomó részt nagyméretű, 18x24 cm-es lemezek néprajzi felvételekre való felhasználása, igen komoly befektetést jelentett Plohn József számára, aki sohasem volt jómódú, vagyonos ember. Mindig szerényen élt és jövedelmének e szerénység mellett „megtakarítható” részét fektette a lemezekbe, és bizonyos hadikölcsönökbe. Anyagi helyzetükre jellemző, hogy özv. Plohn Illésné 1921-ben városi segélyért folyamodik és az ellátatlanok közé való felvételét kéri a városi tanácstól.¹² További adat Plohn József vagyoni helyzetére és jövedelmére az, hogy a tengeri kigyó hosszúságúra nyúló végül mégis megoldatlan hadikölcsön valorizációs ügyben kiállított hatósági bizonyítvány szerint havi jövedelme 60–80 pengőt tett ki.¹³

⁵ Városi Levéltár 4660/1882.

⁶ Városi Levéltár 13054/1887.

⁷ Városi Levéltár 774/1891.

⁸ Városi Levéltár 6764/1900. 1955/1901.

⁹ Városi Levéltár 3271/1950. 1658/1908. 11539/1909.

¹⁰ Kiss Lajos Emlékezések a hódmezővásárhelyi múzeum alapításáról (Bp. év nélkül).

¹¹ Balogh Tamás felvételeiből özvegyétől történt megvásárlás útján 145 db a Tornyai János Múzeum gyűjteményébe került. 113/1965.

¹² Városi Levéltár 17/1914/1921. t. ü.

¹³ Városi Levéltár 10761/1940.

Abb. 3. ábra. Napsugaras ház Vásárhelyen

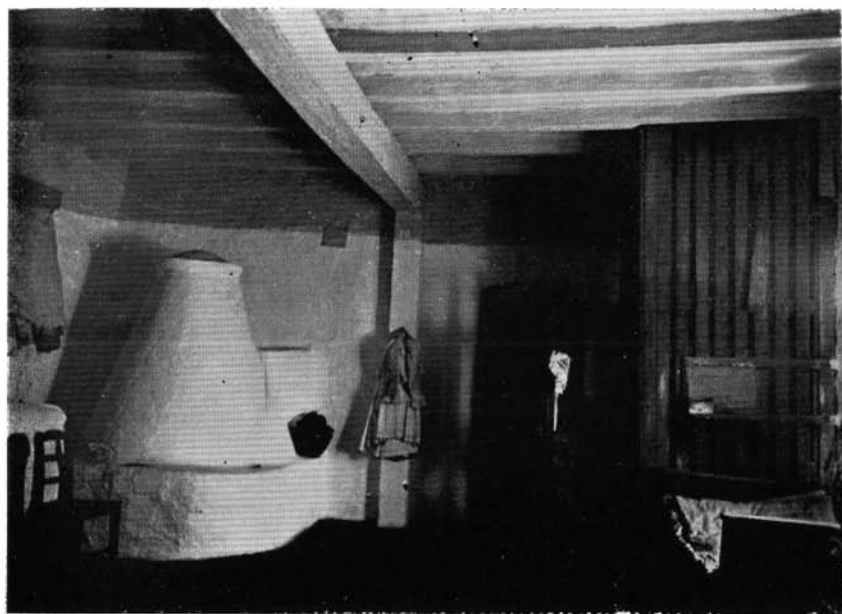

Abb. 4. ábra. Vásárhelyi szoba belső

A felvételek túlnyomó többsége 1900 és az első világháború között készült. E helytörténeti és néprajzi felvételek első publikációjára a Szeremley Sámuel által írt Vásárhely története c. 1911-ben megjelent 5 kötetes műben került sor. Majd a Tanyai újság c. szintén Vásárhelyen kiadott időszakos lap közöl aratással, gyűjtéssel, nyomtatással kapcsolatos képeket Plohn Józseftől, 1913. augusztus 20.-i számában.

A világháború során anyagi helyzetéhez mérten jelentős hadikölcsönt jegyez.¹⁴ Részből ez, részből pedig a szakma telítődése, melynek során több fényképész telepszik le és vált iparendélyt a városban, arra készítetik, hogy a munka tovább folytatása érdekében, igyekezzen valamit kihozni a néprajzi felvételekbe fektetett összegből. E törekvésének először 1922-ben találjuk nyomát. Ez időtől kezdve lemásolja az általa kiadni kívánt Képek a nagy magyar alföldi népeletről c. fotoalbummal kapcsolatosan írt leveleit egy füzetbe. Az első ilyen levelet a Vallás és Közoktatásügyi Miniszterhez intézi 1922. november 15-én. Ebben támogatást kér ahhoz, hogy az általa elkészített néprajzi felvételek javát albumszerű formában, fényképeszeti úton sokszorosíthassa. A levélben foglalt tervszerű tervek szerint hat sorozat keretében kívánta közrebocsátani az anyagot.

„Első sorozat:

Régi magyar díszítmények és muzeális tárgyak.

Második sorozat:

Cserepes (göloncsér) mesterség.

Tartalmazza: Munkálatokat, primitív szerszámaikat, régi és modern használati és művészi edényeket.

Harmadik sorozat:

Mezőgazdaság.

Tartalmazza: Mindenféle mezőgazdasági munkálatokat régi, már divatját multá munkálatokat is (kézzel vetés, nyomtatás lóval, szórás s többi) szántás, vetés, aratás, tanyák, tanyaudvarok, górék, hombárok, lovak, tehenek, juhok s a többi.

Negyedik sorozat:

Magyar alakok.

Tartalmazza: Népviselet, szokások, háziipar, takács mesterség, halászat, lakodalom.

Ötödik sorozat:

Magyar épületek.

Tartalma: Házak, udvarok, szobák, banyakemencék, kapuk, ablakok, kerítés.

¹⁴ Városi Levéltár 2048/1929.

Abb. 5. ábra. Nyomtatás

Abb. 6. ábra. Subadísz

Hatodik sorozat:

Temető.

Tartalma: Régi magyar fejfák, harangok.”¹⁵

A támogatás iránti kérelem teljesítésével a helyi szabadoktatási felügyelő is egyetértett dr. Bátky Zsigmondhoz, a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának igazgatójához intézett levelében.¹⁶ A kérelem és a felvételek sorsa azonban az ajánló levél ellenére is kedvezőtlenül alakult. A Néprajzi Múzeum igazgatója 1923. január 8-án kelt a Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójához intézett véleményező levelében¹⁷ kifejti, hogy több mint 20 éve ismeri a felvételeket, és hogy a szóban forgó tervezetet előző év őszén megtekintette. Majd arra utal, hogy Plohn József ajánló leveleket is kért a Néprajzi Múzeumtól, melyet azonban nem kapott meg. A levél szerint azért nem, mert „nyomban beláttam, hogy itt tisztán nyereségre alapított, nem minden tekintetben kifogástalan vállalkozásról van szó”.

Továbbiakban a levél rámutat arra, hogy más fényképészek is küldenek ki képeket külföldre, részben a Néprajzi Osztály intenciója alapján és ezt propaganda szempontból a levél írója is helyesnek tartja. Plohn József esetében azonban pontokba szedetten különböző tényeket ajánl megfontolásra és figyelembevételre. E pontok a következők: Első pont szerint a néprajzi vonatkozású fényképek felvételére Plohn József figyelmét a vásárhelyi festőművészek és az ottani múzeum őr, Kiss Lajos hívták fel. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy „a szellemi munka, szigorúan véve a szellemi tulajdont, legelőbbis a képek jórészére vonatkozólag az illető uraké, akik annak idején kikötötték maguknak a publikáció jogát is”. Kikötötték továbbá a levél szerint azt is, hogy minden felvételtől 1–1 példány ingyen a vásárhelyi múzeumot illesse. Megjegyzi a levél, hogy ez utóbbi kötelezettségét Plohn József nem teljesítette. Második pontként azt említi a levél, hogy a felvételek tárgyi anyaga jórészt a vásárhelyi múzeum gyűjteményi anyagának lefotografálásából származik. Ezekből is illette volna 1–1 példány a múzeumot. A levél harmadik pontja arról szól, hogy a szóban forgó képek egy részét még a háború előtt megvásárolta a Néprajzi Osztály, és a továbbiakra nincs is szüksége. Kifejti még a levél, hogy a Néprajzi Múzeum eredeti lemezeket vidéki fényképészeketől jóval olcsóbban vásárolt már. Felveti végső gondolatként, hogy a támogatásként kért összegből a múzeum saját dolgozóival olcsóbban el tudná végezni a fotografálás munkáját. Mária foglalkozik színes felvételek elkészítésével a Néprajzi Osztály, és hogy 160 db 40–50 cm-es nagyságú akvarellt készítettett egy magyar népművészeti kiadvány részére.

A levél utolsó mondataiban az addig tárgyilagos hang eléggé szokatlan módon megváltozik. „Plohn úr, mint annyi más vidéki fényképész, jelenleg erősen megcsappant forgalommal dolgozik. Mint előttem kifejtette ez adta neki az itt előterjesztett gondolatot, melynek megvalósítása végett most utólag fájának ismert élelmességével az államtól akar anyagi támogatást elnyerni. Bár elismerem, hogy ezzel hazafias célt is szolgál, mégis a fentiek alapján javasolom, hogy kérvénye kereken utasítsassék el, még azt sem javasolom, hogy bárminemű más, vagy nem múzeumi támogatásban részesíttessék, mint ugyancsak tőle értesültem, vállalkozása eddig enélkül is beváltotta a hozzá fűzött várakozá-

¹⁵ Tornyai János Múzeum, Plohn József levelezése 1.

¹⁶ Tornyai János Múzeum, Plohn József levelezése 2.

¹⁷ Néprajzi Múzeum irattára 3/1923.

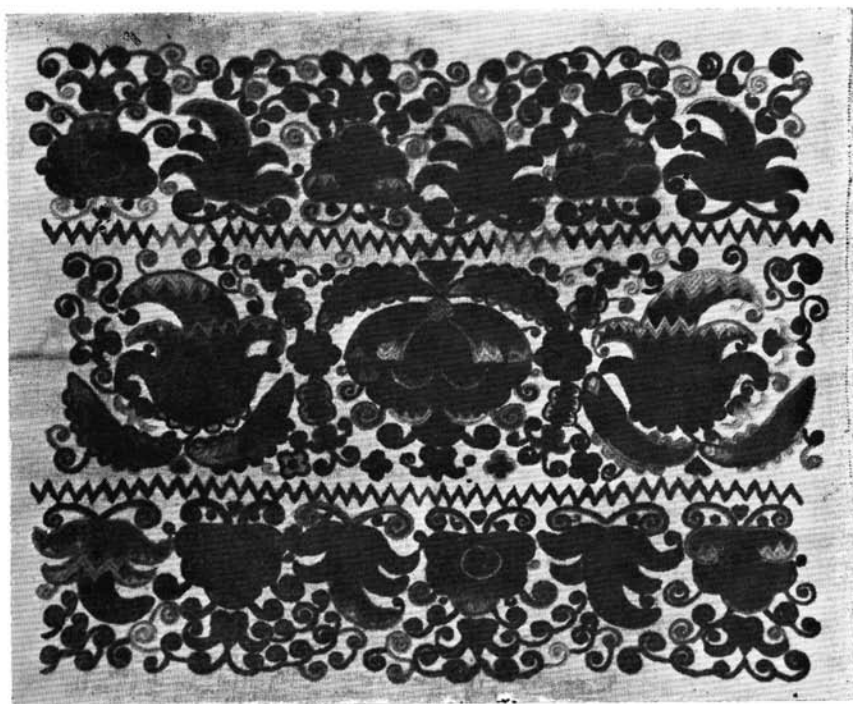

Abb. 7. ábra. Vásárhelyi hímzéses párna

Abb. 8. ábra. Fazekas munka

sát.” A kifejtett álláspont egy része jogos, így a múzeumi tárgyakról készült fotók publikálásának jogtalansága az érdekeltek engedélye nélkül. Ugyanakkor azonban nem kell különösebb jártasság a szerzői jogban ahhoz, hogy pusztán a fényképek elkészítésére vonatkozó tanács nem hoz létre az elkészült felvételekre szerzői jogot. Kissé ellentmondásos a levélnek az a megállapítása is, hogy egyrészt erősen megcsappant az üzleti forgalom, másrészt, hogy a vállalkozás máris beváltotta a hozzá fűzött reményeket. Ezután a „bármíném” támogatást indokolatlannak tartó levél után nem nyerhetett kedvező elintézés az ügy a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium részéről. Pedig a siker érdekében vásárhelyi származású tudósok és művészek (Imre József szemészprofesszor, Kallós Ede szobrászművész stb.) írnak ajánló leveleket a minisztériumhoz.¹⁸ Látva, hogy a várt segítség elmarad, végül is önállóan cselekszik, saját költségére összeállítja a 125 lapból álló első sorozatot. *Képek a nagy magyar alföldi népeletről* címmel, és ezt körlevélben ajánlja 150 koronáért megvételre a múzeumok igazgatóinak.¹⁹

A siker érdekében megbízza Bartók Sándor nevű volt segédjét, akkori budapesti ingatlanügynököt, az album jutalék melletti terjesztésével.²⁰

Az albumról – amely tulajdonképpen 125 önálló fényképből áll, – nyomtatott ismertetőt bocsát ki. E szerint a sorozat tartalma a következő:

I. sorozat

„Régi magyar díszítmények és muzeális tárgyak

- 1-től 38-ig subák hímzett díszítéssel.
- 39. Ködmön (régiben népies nyelven férfi ködmönnek hívták), a nők vállukra akasztva viselték.
- 40. A férfiak így viselték a kissubát.
- 41–42. A nők így viselték a kissubát.
- 43. Nagy suba viselés.
- 44–45. Bekecs viselés.
- 46. Bekecs viselés hátulról.
- 47. Suba árulás a vásáron.
- 48. Papok széke.
- 49–55-ig. Papok székén festett díszítmények.
- 56–67-ig. Ősi magyar párna végek szőr hímzéssel.
- 68. Törülközőre hímzett díszítmény.
- 69. Vegyes hímzések régi edényekkel.
- 70. Bölcső.
- 71–72. Mennyezetes ágy (régiben népies nyelven superlátus ágynak hívták).
- 73–75-ig. Ágyvégek.
- 76. Fogas tányérral.
- 77–79-ig. Rámás tükrök.
- 80–81. Fali tékák.
- 82–90-ig. Tulipános ládák.
- 91. Fiókos tulipános láda.

¹⁸ Tornyai János Múzeum, Plohn József levelezése. 3–4.

¹⁹ Tornyai János Múzeum, Plohn József levelezése 5.

²⁰ Tornyai János Múzeum, Plohn József levelezése 6.

Abb. 9. ábra. Lugosi József 48-as honvéd

Abb. 10. ábra. A vásárhelyi ógimnázium 1890 körül

- 92–96-ig. Rengő pad.
- 97–98. Szék.
- 99–101. Gondolkozószek.
- 102. Kovács üllő.
- 103. Párták.
- 104. Vegyes muzeális tárgyak.
- 105. Katedra (papi szószék felső része).
- 106–107. Gerendát támasztó oszlop.
- 108–109. Czigány fogas (czigányok bádogból kalapálták ki).
- 110. Faragott fapipák.
- 111–112. Sulykok, vésésekkel (mángorló).
- 113. Borotva tartók.
- 114. Kerek és talpas rokka.
- 115. Talpas rokka.
- 116. Vegyes muzeális tárgyak.
- 117–119. Csiholó aczélok.
- 120. Kaloda és kezekre való vasak.
- 121–125-ig. Mézes kalácsok.”

A körlevél azonban nem hozta meg a remélt eredményt, mert új látványos megoldást kezdeményez. Felhasználva Hainiss Győző tábornokkal fennálló ismeretségét, sikerül fogadást kieszközölnie Horthy kormányzónál, melyre 1923. január 26-án kerül sor. Az eseménnyel a Friss Hírek két alkalommal is foglalkozik. A január 25-i szám közleményének címe: „Kétmillió a vásárhelyi remek megmentésére.” Az újság nem tudni honnan vett, de nyilvánvalóan téves információ alapján azt közli, hogy a közoktatási kormány kétmillió koronát ad a „Plohn József fényképész által összegyűjtött vásárhelyi néprajzi remek hímzések és kézimunkák megmentésére”. Majd ugyancsak a Friss Hírek január 31-i száma beszámol a kormányzói fogadás lefolyásáról. A szokásos protokolláris kifejezések beiktatásával („melegen érdeklődött”, „elragadtatással szemlélte”, „legmagasabb pártfogásáról biztosította” stb.). Ismét említi a sajtóközlemény, hogy Plohn József a „pótolhatatlan remek néprajzi felvételeket folytathassa, a Kultusz Minisztérium állami szubvenciót helyezett kilátásba”. A hírlapi beszámoló elmondja még azt is, hogy a gyűjteményből csak egy sorozat van kész, de ha megkapja Plohn József a kilátásba helyezett támogatást, mind a hat tervezett sorozatot el fogja készíteni.

A kormányzói fogadás hatására az Érdekes Újság is kért „azokból a fotókból” néhányat, amelyet a kihallgatás során bemutatott. Az Érdekes Újság 1923. február 22-i száma közöl is tízet Plohn felvételeiből, köztük a vásárhelyi subás öreg magyar fényképét a címlapon. A többiek különböző tárgyú felvételek (suba, ködmön, párnavég, tulipános láda, rengő pad, mennyezetes ágy, gondolkodó szék, vásári jelenet és egy bekecses férfi).

Azonban a kormányzói kihallgatás és a sajtóközlemények ellenére sem történik semmi a gyűjteménnyel. Elmarad az újságban említett minisztériumi támogatás is. Öt év múlva egészségi állapota romlása, és munkaképességének csökkenése miatt ismét felveti az album publikációjával kapcsolatos javaslatot. A Magyar Nemzeti Múzeum főigazgatójához, Hóman Bálinthoz fordul ekkor.²¹ Előzőleg azonban megszerzi a szegedi egyetem az időben alakult Alföldi Bizottságának véleményét is, mely nagy értékűnek és maga nemében egyedülállónak

²¹ Tornyai János Múzeum, Plohn József levelezése 7.

ítéli a gyűjteményt és szükségesnek tartja, hogy a nagy nyilvánosság elé kerüljön.²² Ennek érdekében Hódmezővásárhely város főispánját keresi meg, hogy az a munka kiadására államsegélyt eszközöljön ki. A fényképeket eszerint az ajánlás szerint sokszorosítottan az ország múzeumainak, iskoláinak küldte volna el.

Támogatta a felvételek kiadását dr. Banner János is. Szerinte különösen az az értékes, hogy valamennyi egy város határában készült és „jelentékeny részük olyan időben, amikor azok elkészítésére senki sem gondolt, így olyan néprajzi dolgokat örökítenek meg, amelyek ma már teljesen eltűntek a vásárhelyi népeletből”. Banner professzor szakvéleményében 20 sorozat kiadását javasolja, 8,5×8,5 cm nagyságú diapozitívek formájában, s ezeket a VKM minden középfokú iskola számára megszerezné. Indokoltnak tartja ugyanakkor megfelelő idegen nyelvű kísérszöveggel a külföldi forgalombahozatalt is.

A 20 sorozat Banner professzor szerint a következő módon került volna összeállításra:²³

1. Antropológia (néptípusok stb.).
2. Régi mezőgazdaság.
3. A mai gazdálkodás.
4. A vásárhelyi tanya.
5. Pásztorkodás.
6. Állattenyésztés.
7. Halászat, vadászat.
8. Építkezés.
9. Bútorzat.
10. Konyhaberendezés.
11. Utenzíliaumok.
12. A vásárhelyi ember szerszámai.
13. Háziipar.
14. Népviselet.
15. Hímzések.
16. Kis mesterségek.
17. Kerámia.
18. Népelet.
19. Temető.
20. Városi képek.

Ugyanez évben mond véleményt a gyűjteményről Imre Sándor egyetemi tanár is. Imre professzor elsősorban pedagógiai szempontból indokolja a kiadás szükségességét. „Minden iskolafajban helyet foglal a magyar nép életmódjának, foglalkozásainak ismertetése, de nincs elég szemléltető anyag erre a célra.”

Véleménye szerint faliképek, diapozitívek alakjában közkézre jutva ez a gyűjtemény példát nyújthatna arra, hogy az ország többi jellegzetes részéről is készüljenek hasonló felvételek. „Ezek és hasonló képek legelsősorban az illető helyiségek (vidékek) önismeretének kifejezését szolgálnák”, de a gyűjtemény szerepet játszana abban is, hogy kifejlesztené az ábrázoló jelenségek iránt való érdeklődést, jellemző sajátságaik iránti érzéket és az ezek megőrzésére való törekvés erősödne meg az új nemzedékben.²⁴

²² Tornyai János Múzeum, Plohn iratok I.

²³ Tornyai János Múzeum, Plohn iratok II.

²⁴ Tornyai János Múzeum, Plohn iratok III.

A Nemzeti Múzeum főigazgatója ismét kiadja véleményezésre a kérelmet a Néprajzi Múzeumnak és ott szó szerint megismétlik az 1923-as véleményt. Ez alkalommal is csak üzleti célt lát a Néprajzi Múzeum igazgatója az akcióban, sőt olyan különös megállapítást is tesz, hogy „jólélekkel állíthatom, hogy ilyen óriás tömegű (3000 kép) komoly néprajzi értékű felvételt Vásárhelyről lehetetlenség kiállítani, hacsak a képek jórésze nem arckép felvétel”. Végül is azt javasolja az állami támogatást illető elutasítással egyidejűleg, hogy „amennyiben érdemes, váltsa meg a lemezeket Hódmezővásárhely város a maga költségén”.²⁵

Az Alföldi Bizottság és a két professzori vélemény ellenére sem következik a felvételek sorsában kedvező változás. Csak annyi történik, hogy a Néprajzi Múzeum javaslata alapján-e, vagy más indítékból, ma már nem dönthető el, de tény, hogy 1929. május 13-án 193 db felvételért 259 pengő 50 fillért fizet ki Hódmezővásárhely város Plohn Józsefnek.²⁶

A saját költségen elkészült első sorozatot Móra Ferenc, mint a szegedi múzeum igazgatója, melegen ajánlja az intézményeknek.²⁷

Ugyancsak kedvező véleményt mond a sorozatról a szegedi Egyetem Földrajzi Intézetének igazgatója, Kogutowicz Károly is.²⁸

Az elkészült sorozatból 1 példányt megvásárolt a szegedi múzeum is. A ma is meglévő, 125 képet tartalmazó album teljesen azonos az első sorozat korábban már részletesen felsorolt fotóival.

Közben az Új paraszt című, Számadó Ernő főszerkesztésében megjelenő havi folyóirat 1933. január 1-i, első évfolyam első számának belső címlapján egész oldalas hirdetés jelenik meg, mely mind a hat sorozat rövid tartalmát felsorolja, és egyben közli, hogy a lapban közölt vásárhelyi hímezett suba, és Itatás c. fotók is a gyűjteményből valók. Érdekes, hogy az ismertető, mely nyilván reklámnak volt szánva, egyetlen szóval sem utal arra, hogy kinél, mennyiért rendelhető meg a képgyűjtemény.

Legközelebbi iratánk 1934-ben az időközben a Nemzeti Múzeum éléről a vallás- és közoktatásügyi miniszteri székbe került Hóman Bálinthoz írt újabb kérvénnyel találkozunk.²⁹ Azután ajánlás Baktay Ervintől, a Földgömb akkori szerkesztőjétől.³⁰ Mindhiába, egyetlen vásárlásként 25 db fényképet a hódmezővásárhelyi múzeum vesz meg.³¹ A harmincas évek végén már csak a beteg és kedvét vesztett Plohn József inzulin kiutalás iránti kérvényével találkozunk a városi irattárban.³² Ez időben már egyáltalán nem foglalkozik a fényképek kiadásának, sokszorosításának zátonyra futott gondolatával. 1944-ben elhurcolják Hódmezővásárhelyről és pontosan meg nem állapítható időben, egyik ausztriai deportáló táborban hal meg.

Bekötött naplójának egyik oldala, hátsó címfelirata a „Képek a nagy-magyar alföldi népeletből c. munkából bevett összegek” feliratot tartalmazza benne összesen tíz tétel. Az első az Érdekes Újság tiszteletdíja, egy tétel Kruzslicz Károly vásárlása, egy tétel a szegedi múzeum teljes sorozatának ellenértéke, három tétel a Népjóléti Minisztérium által „cserepes képekért” kifizetett ösz-

²⁵ Néprajzi Múzeum irattár 21/1928.

²⁶ Városi Levéltár 8462/1929. t. ü.

²⁷ Városi Múzeum, Szeged 149/1930.

²⁸ Szegedi Tudományegyetem Földrajzi Intézete. 42/1932. sz.

²⁹ Tornyai János Múzeum, Plohn levelezése 8.

³⁰ Tornyai János Múzeum, Plohn iratok IV.

³¹ Városi Levéltár 7540/1939.

³² Városi Levéltár 5914/1937, 11167/1937.

szeg, 1927-ből, és végül 1941-ből három magános vásárlása került csak bejegyzésre. Összesen 403 pengő 50 fillér és 1923-as inflációs 15 000 korona, bizony nem sok.

Plohn József özvegye a háború után visszakерült Hódmezővásárhelyre a deportálásból és őrizte a felvételeket egészen 1952-ig, amikor az időközben 3000-ról 1635 db-ra csökkent gyűjteményt 1500 Ft-ért eladta a Tornyai János Múzeumnak, amely azokat ma is őrzi.³³

A gyűjtemény története, néhány érdekes hely- és művészettörténeti adalékot tartalmaz. Szükséges azonban, éppen a kutatás által való felhasználás érdekében, hogy röviden szóljunk magáról a gyűjteményről. Legilletékesebb a gyűjtemény egészéről az az összeállítás, amelyet maga Plohn József készített el, és amelyet az 1. sz. mellékletként közlünk.

A Tornyai János Múzeum tulajdonában levő lemezgyűjtemény a Magyarország Néprajza rendszerében csoportosítva az alábbiakat foglalja magában: 169 építkezési tárgyú felvétel, melynek több mint felén tanyai településsel találkozunk. Foglalkozott a tanya távlati képével, majd külön a lakóépülettel és nem feledkezett meg a gazdasági épületekről (istálló, góré, hombár, szín, ól, sőt a gémeskútról és a szélmalomról sem). Szépszámu felvételen gyönyörködhetünk szép városszéli parasztházakban is. (51 db.)

A parasztszoba belsejét 9 fölvételen látjuk. Ezekben a kemence kapott Plohn József beállításában hangsúlyt. 35 felvétel a bútortatot mutatja be, legtöbbször a gondolkozószék, a láda és a pad jelenik meg. 95 felvétel foglalkozik a fazekas munkával. Nem feledkezik meg azonban a fazekas házatájának megörökítéséről sem. Nyomon követi munkáját az agyag megmunkálásától a korongozáson, mázkészítésen, az égetésen (különböző kemencetípusok!), a festésen, raktározáson át egészen a piaci árusításig. Mézeskalács báb és sütemény 6 db, a méhészet, halászat (munka, munkaeszköz, halásztanya) 17 db lemezen látható. Mint öltözetet a subát és a bekecset 12 egészalakos felvételen mutatja be.

Nagyszámu, 90 db felvételen láthatjuk az állattartást (sertés, ló, szarvasmarha) részben tanyai állategyüttesek, részben önálló állategyedek fotóján. A földműveléssel, döntően a gabonatermeléssel, és ezen belül is az aratással, nyomtatással és csépléssel 95 felvételen ismerkedhetünk meg. 9 kaput is megörökítésre méltónak talált Plohn József. A subadiszekkel szívesen foglalkozott és 79 felvételen mutat be részben egész subákat, részben külön a díszeket.

A 25 textilfelvételnek több mint fele hímzett párna. Népi kerámia tárgyaival 32, majolikagyári kerámiával 134 lemezen gazdagítja a gyűjteményt. 8 felvétel az esküvő, 2 a gyerekjátékok és 72 pedig temetői fejfák útján szól Vásárhely múltjáról. Az elkövetkező több mint 300 felvétel elsősorban helytörténeti értékű, melyeken templomokat, lebontott malmokat, régi városképeket, harangokat, a reform. templomból a papok székét, 16 Pásztor szobrot, a régi régészeti gyűjteményt, továbbá korabeli kiállításokról, tanfolyamokról készült felvételeket találunk. Külön érdekessége a gyűjteménynek 45 db Tornyaival kapcsolatos foto, melyek közül 13 Tornyai-festményről készült, 32 pedig a Juss életképi beállításáról. Pontosan azonosítható a helyszín, az alakok a későbbi nagy Jussal és különböző változataival.

Részben helytörténeti, részben viselettörténeti értékű a 357 db egészalakos portré. Ezek közül külön ki kell emelnünk 131 48-as honvédet, akik

³³ Tornyai János Múzeum, irattár 125/1952.

közül 77-nek a nevét is feljegyezte Plohn József. Ezek a honvédek a magyar nép egyik legdicsebb megmozdulásában, a 48-as szabadságharcban vettek részt, voltak hősei. Megérdemlik, hogy a jövő várostörténetnek nyújtva segítséget név szerint is felsoroljuk őket. (II. sz. mell.)

Az anyagot átnézte Kiss Lajos kiváló néprajztudós, és azok egy részét, elsősorban az épületeket, emlékezetből annotálta. Ő maga is felhasznált a gyűjteményből számos felvételt, Vásárhelyi művészet és a Vásárhelyi kistükör c. műveiben. Érdekes és a fotoművészet korábbi „megbecsülésére” jellemző, hogy sohasem tartotta szükségesnek a fotók készítőjére történő utalást. Eredményesen merített az anyagból Balassa Iván is, az ekével és a szántással foglalkozó doktori disszertációjához. Bizonyos, hogy a magyar néprajztudomány számára a továbbiakban is olyan anyagként szerepel, melyet más témákhoz is fel lehet használni, és ezen túl Hódmezővásárhely várostörténete szempontjából is gazdag lehetőségeket nyújt.

Összegezve Plohn József munkásságának értékelését, elismerésre méltónak kell tartanunk azt a valóban ritka kezdeményezést, lelkesedést, amellyel elkezdte és végrehajtotta, a több mint 2000 felvétel elkészítését. Lelkesedést írtunk, és joggal, mert a felvételek döntő részéből semmiféle anyagi előnye, haszna nem származott. A nagyméretű lemezek beszerzése ez időben igen tekintélyes összeget tett ki és a több mint 2000 lemez anyagi értéke egész kis vagyona rúgott. Emellett nyilván szólnunk kell arról a munka- és időáldozatról, amelyet a felvételek elkészítésére, a motívumok kikeresésére, helyszínre jutásra kellett fordítania. Nyilvánvaló, hogy tudományos értékét tekintve még teljesebb és tökéletesebb lenne a gyűjtemény, ha a felvételekhez pontos jegyzeteket készít a felvételek időpontjáról, helyéről, tulajdonosról, használóról stb. A felvételek elég nagy részénél azonban ez nem jelent komolyabb hibát, hiszen azok önmagukért beszélnek (subahímezések, kerámiák, fazekas munka stb.). A tanyai felvételek értékét azonban föltétlenül javította volna a határrész, tanyaszám, tulajdonos megjelölése, azonban annyit így is tudunk, hogy Hódmezővásárhelyen a századforduló idején készültek a felvételek. A vegyes jellegű felvételeknél (korabeli kiállítások stb.) hiányzik leginkább az annotáció. A felvételek nagy része azonban így is használható a kutatás számára.

Plohn József jelentős munkaráfordítással népünk múltjának egy darabját örökítette meg nem foglalkozásból eredő kötelességből, hanem szeretetből. Ezért ma éppen e múlt igazi és méltó megbecsülése idején, amikor több ezer forintos díjakat tűzünk ki néprajzi felvételek készítésének serkentésére, indokolt megemlékeznünk róla.

Dömötör János

I. sz. melléklet

Plohn József összeállítása felvételeiről:
18×24-es lemezek

1. sz. doboz:
1. Nagysuba viselés
 2. A nők így viselték a kissubát. Előlről nézve
 3. A nők így viselték a kissubát. Hátról nézve
 4. Kissuba viselés
11. Öreg halász egyszerű szűrben
2. sz. doboz:
100. Sulykok (kézi mángorló) véséses oldal
 101. Sulykok (kézi mángorló) recés oldal
 105. Katedra. Papi szószék felső része. Ebből 2 lemez van
 111. Kerekes és talpas rokka
 114. Beretva tartók, vésésekkel
 116. Kulacs, kancsó, butykos, tamburák, különféle ostorok, sulyok, fakoszorú. taplós zacskó, bicskatartó, feszület, sótartó, gyertyatartók, gyaluk
 117. Kanáltartó, körző, ácsbárd, gyalu, kisértő
 118. Kaloda és kezekre való vasak
3. sz. doboz:
182. Mennyezetes ágy. (Régebben superlátus ágynak hívták)
 200. Faragott rámasztükrök
 210. Faragott fapipák
 215. Párták
 216. A város lámpása
 250. Két falitéka
 255. Tulipános láda. (Nagygyörgy Sára-é)
 258. Tulipános ládák. (Négy darab)
 260. Fiókos tulipános láda. (A sublót öse)
4. sz. doboz:
410. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 411. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 412. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 413. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 414. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 415. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 416. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 417. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 418. Ős magyar párnák szőrhímzéssel
 424. Ős magyar párna szőrhímzéssel keresztöltéssel
 425. Ős magyar párna szőrhímzéssel
 426. Ős magyar párna szőrhímzéses keresztöltéssel
5. sz. doboz:
429. Magyar mintájú átszövött törülköző
 435. Részlet több mint 400 éves dús arany hímzésű püspöki miseruhából
 436. Részlet több mint 400 éves dús arany hímzésű püspöki miseruhából
 470. Mézeskalács. Három darab
 472. Mézeskalács. Kisbaba
 473. Mézeskalács. Leány
 474. Mézeskalács. Ló
 475. Mézeskalács. Huszár
 480. Rengőpad. (Tóbiás Istványé 1813)
 481. Rengőpad
 490. Virágos gondolkozószék. (Hódi Ferencé. 1843)
6. sz. doboz:
505. Kukoricás
 508. Kukorica fosztás
 521. Hombár előépülettel
 536. Tanya csutkakúppal
 540. Ménes

547. Tehenek a karámban
 552. Juhok
 563. Kisgazda tanyája
 570. Kerek tyúkfől
 575. Bika
 582. Anyakocák legeltetése
7. sz. doboz:
583. Itatás a gémeskútnál
 600. Kenderáztatás. (Magányos alak)
 601. Kenderáztatás
 602. Kendertilolás
 700. Trágyázás
 750. Vetés géppel
 761. Aratás
 771. Arató munkások
 800. Kazalrakás
 811. Kereszteket rakják. (Film)
 815. Búzaszemet nézik
 820. Szórás
 830. Papot raknak
8. sz. doboz:
841. Kisgazda viszi az életet a hombárba
 905. Cséplés
 906. Cséplés
 1110. Rózsát tapos
 1121. Korongolás (bögrét készít)
 1122. Korongolás (tálat készít)
 1123. Írókázának
 1124. Írókázás
 1212. Gyertyaöntők
 1220. Gyertyaöntő
 1500. Öreg magyar
 1505. Öreg asszony hátrakötött fejvel
 1555. Csósz a nádkunyhója előtt
 1565. Tehéncsordás
 1642. Tanyai iskola
 1643. Óvoda
9. sz. doboz:
1700. Első tálak
 1701. Második tálak
 1703. Legkisebb tálak
 1805. Régi tálak
 1814. Boros kancsó
 1815. Nagyon régi boroskancsók
 1816. Boros kancsó
 1821. Különböző régi edények
 1840. Fésűtartók
 1841. Butykosok
 1908. Takács a szövőszékben dolgozik
10. sz. doboz:
1940. Osztzkodás a jusson
 1953. Viszik a menyasszony ágyát
 1966. Öreg halász
 1972. Halásztanya a kistiszán
 1981. Kétszázkilós harcra
 1982. Halpaprikás főzés
 1993. Subaárulás a vásárban
 2001. Polgári ház
 2002. Polgári ház
 2011. Polgári ház az átmeneti korból
 2021. Jobbágy ház
 2022. Jobbágy ház

- 2030. Újabbkori munkásházak
- 2205. Szobarész sublóttal
- 2206. Nyitottkéményű konyha

11. sz. doboz:

- 2214. Tere-fere a kemence körül
- 2310. Régi zsellérház udvara
- 2420. Banyakemence. Az alföld sarából készült kályha
- 2421. Szegletes banyakemence. Az alföld sarából készült kályha
- 2480. Sugaras nyakkapu

12. sz. doboz:

- 308. Vállhímzéses irhássuba
- 309. Írhássuba címeres hímzéssel
- 310. Körül vállrojtos irhássuba
- 311. Hátközép hímzéses irhássuba
- 359. Hímzett firfiködmön kizárólag nők viselték

13×21 cm-es lemezek:

1. sz. doboz:

- 1501. Munkás ember szűk gatyában kötővel
- 1502. Gazda ember rojtos aljú gatyában
- 1503. Nagy gazda
- 1504. Menyecske tésztagyúrás közben
- 1506. Nagygazda
- 1507. Nagygazda
- 1508. Gazdaember
- 1509. Nagygazda
- 1510. Nagygazda szögedies sapkában
- 1511. Nagygazda régi vásárhelyi polgári kalapban
- 1512. Nagygazda kék gúnyában
- 1513. Gazdaember modern ruhában
- 1514. Munkásember szűk gatyában. (1501. sz. ember ikertestvére.)
- 1515. Gazdaasszony otthoni ruhában
- 1516. Gazdaasszony házkörülvi viseletben
- 1520. Szitáló gazdaasszony
- 1521. Nagygazda
- 1522. Nagygazda büszke fejtartással
- 1556. Gazdálkodó. (Czeglédi Jóska)
- 1580. Gazdálkodó oldalvarrott csizmában fodros aljú bekecsben
- 1601. A város dobosa
- 1968. Pista bácsi halász mester
- 1992. Széptevés

13×18 cm-es lemezek:

1. sz. doboz:

- 1. Nagysuba viselés
- 6. Bekecs viselés
- 7. Bekecs viselés. (Hátulról nézve)
- 8. Bekecs viselés
- 12. Szűr hátulról nézve
- 261. Fehér tulipános láda
- 420. Ős magyar párna szőrhímzéssel. (Csokán Pál gyűjteményéből)
- 421. Ős magyar párna szőrhímzéssel. (Csokán Pál gyűjteményéből)
- 422. Ős magyar párna szőrhímzéssel. (Csokán Pál gyűjteményéből)
- 433. Magyar mintájú filé
- 434. Magyar mintájú filé
- 451. Koszorús gondolkozószerű
- 452. Címeres gondolkozószerű
- 505. Nyomtatás lóval
- 507. Bolondkocsi
- 531. Halastó részlet a tanyán

584. Szántás ökörrrel
760. Kaszálás egyedül nagy gazban

2. sz. doboz:

774. Tanya
908. Cséplés felülről nézve

3. sz. doboz:

1351. 1 Virágváza
1351. 2 Virágváza
1351. 3 Virágváza
1351. 4 Virágváza
1352. 5 Virágváza
1352. 6 Virágváza
1352. 7 Virágváza
1352. 8 Virágváza
1353. 9 Cukorka tartó
1353.10 Szívalakú cukorkatartó
1353.11 Kosáralakú cukorkatartó
1353.12 Dísztányér
1354.13 Lukasoldalú tál
1354.14 Lukasoldalú tál
1354.15 Dísztányér
1354.16 Dísztányér
1355.17 Virágváza
1355.18 Virágváza
1355.19 Korsóalakú virágváza
1355.20 Virágváza
1356.21 Virágváza
1356.22 Virágváza
1356.23 Virágváza
1356.24 Virágváza
1357.25 Cukorkatartó
1357.26 Cukorkatartó
1357.27 Cukorkatartó
1357.28 Cukorkatartó
1358.29 Gyertyatartó
1358.30 Gyertyatartó
1358.31 Gyertyatartó
1358.32 Gyertyatartó
1359.33 Kulacs
1359.34 Kulacs
1359.35 Kulacs
1359.36 Kulacs
1360.37 Dísztál
1360.38 Dísztál
1360.39 Dísztál
1360.40 Dísztál
1361.41 Dísztál
1361.42 Dísztál
1361.43 Dísztál
1361.44 Dísztál
1362.45 Virágváza
1362.46 Virágváza
1362.47 Vitrinbe való dísz
1362.48 Dohánytartó
1363.49 Boros kancsó
1363.50 Boros kancsó
1363.51 Boros kancsó
1363.52 Boros kancsó
1364.53 Virágváza
1364.54 Virágváza
1364.55 Virágváza
1364.56 Virágváza

- 1365.57 Virágváza
- 1365.58 Korsó alakú virágváza
- 1365.59 Fedélnélküli cukorka tartó
- 1365.60 Fedélnélküli cukorkatartó
- 1380.89 Virágváza
- 1380.90 Füles virágváza
- 1381.91 Vitrinbe való dísz
- 1381.92 Négyfüles virágváza
- 1382.93 Négyfüles virágváza
- 1382.94 Virágváza
- 1383.95 Kulacs
- 1383.96 Díztál

4. sz. doboz:

- 1817. Boroskancsó. (Gömbös Gyula miniszterelnök részére készült.)
- 1961. Régi halász gunyhó
- 1962. Halászat nagyhálóval
- 1963. Kocsma a Tisza mellett
- 1964. Készülődés a halászatra
- 2003. Polgári ház
- 2004. Polgári ház
- 2006. Polgári ház
- 2007. Polgári ház
- 2008. Polgári ház
- 2012. Polgári ház az átmeneti korból
- 2013. Polgári ház az átmeneti korból
- 2014. Polgári ház az átmeneti korból
- 306. Lapos vállzsinór díszről lecsüngő hímzett bokrétákkal
- 307. Keskeny rojt, keskeny zsinór egyszerű bordűr
- 312. Széles irharátétes széles középcsokor
- 313. Irharátétes magasan álló nagy középcsokorral
- 314. Igen széles irharátét magában álló csokorral
- 315. Irharátétes középcsokros csüngőkkel
- 316. Irharátétes szálvirágos

7. sz. doboz:

- 317. Dupla virágsoros közepén széles csokorral
- 318. Széles irharátét dupla csokor dísszel
- 319. Lapos zsinór tömött virágdísz kacskaringókkal
- 320. Varrástakaró irharátétes rojtos csokorral
- 321. Rojtos laposzinór mellesokros
- 322. Lapos zsinór fölötté tömött csokros virágdísz
- 323. Rojtos mákfejes virágokkal
- 324. Csavarvonalas hátközép virágdísszel
- 325. Mákfejes hímzésű kissuba
- 326. Széles vállrojtos közepén csokros mákfejes hímzés
- 327. Széles vállrojtos laposan körbefutó hímzéssel
- 328. Csomózott vállrojtú közepén pávatollcsokros hímzéssel
- 329. Széles rojtjal középhímzés kiemelkedő csokorral
- 330. Lapos zsinór díszítéssel
- 2015. Polgári ház az átmeneti korból
- 2023. Jobbágy ház
- 2024. Jobbágy ház
- 2025. Jobbágy ház

5. sz. doboz:

- 2120. Séra mészárszéke
- 2142. Kocsiállás
- 2210. Hívja a gazda az asszonyt
- 2269. Belül van az ablak
- 2273. Tornácós udvari ház
- 2275. Kis rész van az utcai fronton
- 2278. Rőzsekerítéses ház
- 2279. Napsugaras ház

2490. Szélmalom lakóházzal
2491. Egyedül álló szélmalom
6. sz. doboz:
301. Rojtos irharátétes virágdíszszel
302. Kissuba lapos zsinórral egyszerű virágdíszszel
303. Lapos zsinórdísz kétoldalra lehajló csokor kacsaringókkal
304. Lecsüngő virágdíszes
305. Alul kacsos szálvirágos díszítéssel
8. sz. doboz:
331. Fonott rojtú alacsony hímzéssel
332. Alacsony hímzésű kacsaringóval (kacsal)
333. Vállrojtos dúsan hímzett kissuba
334. Zsinór díszítésű hátközépen és vállon magas csokor díszszel
335. Széles, rojtos mákfejes díszítés
336. Széles rojtos selyemzsinóros pávaszemvirágos
337. Széles kötött rojt keskeny zsinórral szálvirágos díszítés
338. Széles rojtzat zsinór nélkül tömött virágdíszszel
339. Zsinórdíszes kétoldalt erősen lehajlott csokros kissuba
340. Duplaszéles selyemzsinór vócvarrással felül is azonos bordűrrel
341. Bojtosan kötött rojtjal címerből kiemelkedő csokorral
342. Fonott rojtos selyemzsinóros a virágdísz közepén magyar címer utánzat
343. Magas virágcsokor kétoldalt lehajló ággal
344. Széles rojtjal selyem zsinór közepén csokorral
345. Dupla virágdíszes nagy kacsaringókkal
346. Igen széles lapos dísz rajta szélesen álló csokor
9. sz. doboz:
347. Igen széles irharátét csigavonalas virágdíszszel
348. Gyertyás virágdíszszel
349. Kiemelkedő csokros középhímzésű vócvarrású kissuba
350. Középcsozorral vócvarrású kissuba
351. Középcsozor felett vócvarrás
352. Irha és lapos zsinórdísz nagy csokorral
353. Lapos varrástakaró virágdíszszel, nagy hátközép csokorral
354. Sarokviráglefutó irha díszvirággal
355. Lefutó csokordísz
356. Lapos zsinórdíszítés lehajló csokordíszszel
357. Subasarak csokordíszszel
358. Suba sarokdísz

12×16 cm-es lemezek

1. sz. doboz:
9. Bekecs viselés. Jobb oldalról nézve
10. Bekecs viselés. Ball oldalról nézve
115. Bicskatartók, karikásostor, kard és kostökcacsokó
430. Díványpárna modernebb hímzéssel
431. Díványpárna modernebb hímzéssel
432. Díványpárna modernebb hímzéssel
1526. Vízholdó leány
1560. Veteményezés után
1570. Öntöző leány estefelé
1610. Családi kép
1619. Legény cimborák
1620. Családi kép
1983. Lepkével játszó gyermekek
1984. Tudakozzák az írásokat
2005. Polgári ház

10×15 cm-es lemezek

1. sz. doboz:
423. Ős magyar párna szőrhímzéssel. (Csokán Pál gyűjteményéből)

1. sz. doboz:

5. Kissuba viselés
 419. Ős magyar párna szőrhímzéssel. (Csokán Pál gyűjteményéből)
 450. Fogasok, tükrök, virágos ágyvég, vésett hátú székek, kulacsok
 452. Címeres godolkozószek
 484. Rengőpad butyellákkal
 491. Fiókos (szekretár) Magyar motívumú intarziákkal
 1557. Zöldségárus kofaasszony
 1571. Pápaszemes öreg (foltozó varga)
 1572. Kérők
 1591. Menyecskek gyászban
 1985. Pihen a múlt és jövő
 1986. Érdekes mese
 1987. Komoly tárgyalás. (Film)
 1988. A múlt időkről
 1989. Boldog pillanat
 1990. Tetemrehívás
 1991. Űres már a ládafia
 2209. Régi magyar szoba
 2311. Lebuki csárda belső része kármentővel. (Itt mulatott a híres haramiavezér Rózsa Sándor)

II. sz. melléklet

Plohn József által lefényképezett vásárhelyi 48-as honvédek névsora:

Ábrahám János	Huszár Pál	Steiner Vilmos
Ágoston János	Józsa Ferenc	Singer Károly
Banga Mihály	Kapeller Antal	Spitzer Lipót
Bartha István	Kardos József	Schweiger Mór
Beck Ignác	Kasza Péter	Somogyi János
Becsei János	Katona István	Szabó Ferenc
Borsodi János	Katona István	Szabó Mihály
Csada Károly	Kiss István	Szabó Mihály II.
Csató Nagy József	Kiss Márton	Szabó Sámuel
Csáki Ferenc	Kristó János	Szabó Sándor
Csende Lajos	Kolompár János	Szamecz András
Csonka Mihály	Kovács László	Szathmári József
Dezső János	Kosztolányi József	Szám Lőrincz
Diószegi Sándor	Lovas Mihály	Szilaj Lajos
Doszlop János	Luçosi József	Teodos Tamás
Elek Imre	Molnár Bálint	Tokodi János
Ékes András	Muntyán János	Tóth Imre
Farkas József	Muntyán Pál	Tóth Sándor
Félix József	Németh János	Tóth Sándor II.
Fulai István	Olasz János	Tunyogi Pál
Fülöp József	Olasz Ferenc	Trungel János
Gilice Ferenc	Papp János	Vecseri Sándor
Gonda Ferenc	Péchy Albert	Weinberger Simon
Gyaraki Mihály	Rajkó István	Zvara János
Hegedűs Mihály	Román Mór	Zsadányi József
Hemző Borus	Sarkadi Nagy József	

DIE PHOTOSAMMLUNG VON JÓZSEF PLOHN

Hódmezővásárhely war im letzten Drittel des vorigen Jahrhunderts ein ausgedehnter Marktflecken mit wenigem Industrie. In dieser Stadt hat der Photograph Illés Plohn in 1868 die Arbeit in seinem Atelier begonnen. Als eine ziemlich frühe Phototätigkeit auf dem Lande kann man diese Tatsache in ungarischer Relation betrachten, die eine industriegeschichtliche Bedeutung erweist. Die Rolle aber, die das Photoatelier später, als es schon von dem Sohn, József Plohn geleitet wurde, im künstlerischen Leben der Stadt führte, ist noch wichtiger. Es diente zur Arbeitsstätte von einer freundschaftlichen Atmosphäre für die Künstler, die entweder hier lebten, oder hier verkehrt haben (u. z. Kunstmaler: J. Tornyai, Gy. Rudnay, B. Endre, Iványi Grünwald, J. Koszta, F. László; Bildhauer: Pásztor, Kallós).

Ausser diesem hat man noch eine Tätigkeit von József Plohn zu beachten, die auch heute sowohl in bezug auf die Stadtgeschichte, als auf die ungarische Ethnographie im allgemeinen für bedächtig zu halten ist. Er hat nämlich von den letzten Jahrzehnten des 19. Jh. begonnen bis zu 1922 ungefähr 3000 Stück Photoaufnahmen von verschiedenen ethnographischen Themen gemacht. In den zwanziger Jahren strebte Plohn für sein in 6 Bänden geplantes ethnographisches Photoalbum Publikations und Vertriebsrecht zu erwerben. Leider waren seine Anregungen erfolglos, obwohl er noch eine Audienz in dieser Sache bei dem Reichsverweser Horthy erwirkt hatte. Eine Serie seiner ethnographischen Photographien gab er endlich auf eigene Kosten und nur mit wenigem Erfolg heraus. Um jene Zeit wurde sein Anlass nur für eine Geschäftsunternehmung gefunden ohne dass man darin den idealen Inhalt gewertet hätte. Um die Mitte der Dreissigerjahre, nachdem er mehrere Misserfolge erlitten hatte, verlor József Plohn ganz und gar die Lust dazu und der lebte dann bis zu seiner Deportation verarmt. 1944 wurde er verschleppt und in demselben Jahr starb er in einem Deportationslager in Österreich.

Seine Witwe hat die Sammlung bis zu 1952 bewahrt, dann verkaufte sie das in Mehrheit aus Trockenplatten (18×24) bestehende Material an das Museum zu Hódmezővásárhely. Die Photosammlung von József Plohn ist auch heute im Museum zu Hódmezővásárhely zu befinden.

Dem System des zusammenfassenden Werkes „A magyarság néprajza“ entsprechend erweist sich der Stoff der Plohn-Sammlung in seinen Einzelheiten an der Zahl nach dem Thema der Photos folgenderweise.

Gebäude: 178 (überwiegend Gehöfte und landwirtschaftliche Gebäude. Zimmer, Möbel: 44, Töpferei: 95, Honigkuchen in verschiedenen Formen, Bienenzucht, Fischerei: 23.

Viehzucht: 90. Ackerbau: 95, Schafpelz und Schafpelzverzierung: 91. Textilwaren, überwiegend Kissenbezüge: 25, Keramik: 166, Grabholz: 72.

Mehr als 300 Photographien stellen Stadtteile von Hódmezővásárhely am Ende des 19. Jh., Kunst und Beudenkmäler der Stadt dar diese verknüpfen sich also an die Vergangenheit und Geschichte der Stadt Hódmezővásárhely. 45 Photoaufnahmen sind von dem Kunstmaler János Tornyai und seiner Malerei gemacht. 357 Trockenplatten bilden schliesslich Porträts ab, unter deren 131 Photoaufnahmen je einen Honved von Hódmezővásárhely darstellen, der an dem Freiheitskrieg 1848 teilgenommen hatte.

Die Sammlung wurde bisdaher im Buch von Sámuel Szeremley „Vásárhely története“ (5 Bände) und von den Ethnographen Lajos Kiss bzw. Iván Balassa gebraucht, sie enthält in sich doch weitere Verwendungsmöglichkeiten für die ungarische Ethnographie. Durch den Beitrag setzte der Verfasser sich zum Zweck im allgemeinen auf die Tätigkeit von József Plohn aufmerksam zu machen und das Augenmerk auf ihre weitere ethnographische Brauchbarkeit zu richten.

János Dömötör